

ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

Αγαθό (< άγαν + θέω;): Κάθε πράγμα που συμβάλλει στην προαγωγή του ανθρώπου στον υλικό ή πνευματικό τομέα.

Αγορά (< αγείρω = συγκεντρώνω, συναθροίζω): Το σύνολο των δοσοληψιών που πραγματοποιούνται με βάση την προσφορά και τη ζήτηση.

Αγωγή (< άγω = οδηγώ, κατευθύνω): Σκόπιμη και προγραμματισμένη λειτουργία στα πλαίσια της κοινωνίας με στόχο τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου.

Αδικία (< α + δίκαιος): Κάθε πράξη που αντίκειται στο νόμο, γραπτό και άγραφο.

Αθλητισμός (< αθλητής < αθλώ): Η σωματική άσκηση με στόχο τη βελτίωση της φυσικής κατάστασης και τη δημιουργία επιδόσεων.

Αλήθεια (< α + λανθάνω = διαφεύγω την προσοχή): Η αντιστοιχία της γνώσης με την πραγματικότητα, όπως προσλαμβάνεται εμπειρικά και κατανοείται λογικά.

Αλλοτριώση (< αλλοτριώ < αλλότριος < άλλος): Η απώλεια της προσωπικότητας και η αποξένωση ως αποτέλεσμα εξωτερικών (αλλότριων) επεμβάσεων.

Αλτρουϊσμός (ή φιλαλληλία) : Η ανιδιοτελής άγνοια και φροντίδα για τους άλλους.

Άμιλλα (< αμιλλώμαι = συναγωνίζομαι): Η προσπάθεια του ανθρώπου για διάκριση και υπεροχή με θεμιτά μέσα και σεβασμό στους άλλους.

Αναγκαιότητα : Η ανάγκη που προκύπτει από τα πράγματα και επιβάλλεται ως ηθική ή δεοντολογική επιταγή.

Ανάγκη: Καθετί, υλικό ή πνευματικό, του οποίου αισθανόμαστε την έλλειψη και επιθυμούμε να την απαλείψουμε εξασφαλίζοντάς το.

Αναλφαβητισμός: Η κατάσταση κατά την οποία ένας άνθρωπος δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση.

Αναρχία (< α + αρχή): α) Έλλειψη οποιασδήποτε μορφής εξουσίας ή κράτους.

β) Η κοινωνικοπολιτική θεωρία που πρεσβεύει την εξασφάλιση πλήρους ελευθερίας και αυτοτέλειας έναντι κάθε εξουσίας.

Ανθρωπισμός: α) Το πνευματικό κίνημα που διαμορφώθηκε στην Ευρώπη κατά το 15^ο αιώνα και στηρίζεται στη μελέτη της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας για την άντληση ιδεών και αξιών που αποσκοπούν στην ανάπτυξη του ανθρώπου ως υλικής και πνευματικής οντότητας.

β) Η πίστη στον άνθρωπο ως αξία καθεαυτήν.

γ) Η ανθρωπιά.

Αξίες (< άγω): Τα κριτήρια σύμφωνη με τα οποία ο άνθρωπος καθορίζει τη συμπεριφορά και τη στάση του στη ζωή.

Αρετή (< αρarίσκω = προσαρμόζομαι, είμαι κατάλληλος): Η τάση του ανθρώπου προς το καλό.

Ατομισμός (ή ατομικισμός): Η τοποθέτηση του ατομικού συμφέροντος πάνω από το συλλογικό.

Αυτογνωσία (< αυτός [= ο ίδιος] + γνώση): Η γνώση των προτερημάτων

και ελαττωμάτων του εαυτού μας.

Αφοπλισμός (< από + οπλίζω): Ο περιορισμός ή και η κατάργηση των εξοπλισμών με στόχο τη διαφύλαξη της ειρήνης.

Βία (< βιάζω = χρησιμοποιώ βία κατά άλλου): Η χρησιμοποίηση της δύναμης κάθε μορφής για την επιβολή της θέλησης ενός ατόμου ή μιας κοινωνικής ομάδας.

Βιοηθική: Η μελέτη των ηθικών προβλημάτων που δημιουργεί η δυνατότητα παρέμβασης του ανθρώπου στη βιολογική διαδικασία με τη σύγχρονη επιστήμη και τεχνολογία.

Βιομηχανία (< βιομήχανος < βίος + μηχανή): Η παραγωγή ή μεταποίηση αγαθών που στηρίζεται στις μηχανές.

Βιοτικό επίπεδο: Η κατάσταση εξασφάλισης των υλικών, ατομικών και συλλογικών, όρων της ζωής, ώστε να μπορεί ο άνθρωπος να ανταποκρίνεται με άνεση στις ανάγκες της εποχής.

Βούληση (< βούλομαι = επιθυμώ): Η ικανότητα του ανθρώπου να επιλέγει ένα σκοπό και να εστιάζει σ' αυτόν όλες τις δυνάμεις του για την πραγματοποίησή του.

Γνώση (< γινώσκω): Η ικανότητα του ανθρώπινου πνεύματος να συλλαμβάνει, να απομνημονεύει και ν' αναπαράγει αφηρημένα την πραγματικότητα.

Δεοντολογία (< δέον [= πρόπον] + λόγος): Το σύνολο των κανόνων που οφείλει να σέβεται και εφαρμόζει κάποιος κατά την άσκηση των επαγγελματικών του υποχρεώσεων.

Δημοκρατία (< δήμος + κράτος): Πολίτευμα που εξασφαλίζει την ισονομία των πολιτών και στο οποίο η διακυβέρνηση στηρίζεται στην ελεύθερα εκφρασμένη βούληση της πλειοψηφίας.

Διάλογος: Μορφή επικοινωνίας που στηρίζεται στη συζήτηση είτε για αλληλογνωριμία, είτε για ανταλλαγή πληροφοριών ή απόψεων, είτε για επίλυση διαφορών.

Διασκέδαση (< διασκεδάννυμι = διασκορπίζω): Το να περνά κανείς ευχάριστα.

Διαφήμιση (< διά + φήμη): Η γνωστοποίηση των πλεονεκτημάτων ενός προϊόντος, ώστε να εξασφαλιστεί η προώθησή και εδραίωσή του στην αγορά.

Δίκαιο (< δίκη < δεικνυμι): α) Το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τη ζωή μιας κοινωνίας και ισχύουν υποχρεωτικά για όλα τα μέλη της.

β) Η αντίληψη που υπάρχει για το ηθικώς ορθό ατομικά ή συλλογικά.

Δικαιοσύνη (< δίκαιο): α) Η απονομή του δικαίου.

β) Η αποδοχή του δικαίου ως γενικής αρχής.

Δικαίωμα (< δικαίω): Η εξουσία που παρέχει ο νόμος σε κάθε άνθρωπο να εξασφαλίζει την υλική του ύπαρξη και ν' αναπτύσσει τα ηθικά και πνευματικά του πρόσωπα.

Διχόνοια (< δίχα + νοώ): Η αντίθεση μεταξύ των ανθρώπων που προέρχεται από διαφορά συμφερόντων ή ιδεολογιών.

Εγωισμός: Η συμπεριφορά που στηρίζεται στην προβολή του εαυτού του ανθρώπου.

Εθνικισμός (ή σοβινισμός): Η προβολή του έθνους σαν ιδεολογίας και επιδίωξη επιβολής του ιδιαίτερου έθνους πάνω στα άλλα.

Έθνος: Ανθρώπινη ομάδα που στηρίζεται στην κοινή γλώσσα, την κοινότητα του ιστορικού παρελθόντος, τη συνείδηση της κοινής καταγωγής και των πολιτιστικών

χαρακτηριστικών.

Ειλικρίνεια (< ειλικρινής < εἰλη [= φως] + κρίνω): Η έκφραση των πραγματικών σκέψεων και συναισθημάτων του ανθρώπου.

Ειρήνη: Κατάσταση αγαθών σχέσεων και ομόνοιας ανάμεσα σε οργανωμένες ομάδες και κυρίως σε κράτη.

Εκπαίδευση: Η σχεδιασμένη και οργανωμένη παροχή παιδείας μέσω του σχολείου.

Ελευθερία (< ελεύσομαι): Η απεριόριστη εκδήλωση της ανθρώπινης θέλησης σε σκέψεις, λόγους, ενέργειες, σ' όλο το φάσμα της ατομικής και ομαδικής ζωής, χωρίς άμεση ή έμμεση υλική και ηθική βία, που βρίσκεται στα πλαίσια του νόμου και δε θίγει το αντίστοιχο δικαίωμα των άλλων.

Εξειδίκευση: Η μελέτη και ενασχόληση με ένα συγκεκριμένο τομέα εργασίας ή επιστήμης.

Εξουσία (< ἔξεστι [= εἶναι δυνατό]: Η κυριαρχική δύναμη ενός ατόμου ή ενός οργάνου πάνω στην ελευθερία των άλλων.

Επάγγελμα: Η συγκεκριμένη εργασία ενός ατόμου για την εξυπηρέτηση των βιοποριστικών του αναγκών.

Επικοινωνία: Η επαφή μεταξύ των ανθρώπων για την ικανοποίηση πνευματικών ή υλικών αναγκών.

Επιστήμη (< ἐπίσταμαι = γνωρίζω καλά): Σύστημα γνώσεων που αφορούν τη φύση, την κοινωνία και τη σκέψη και συσσωρεύτηκαν στη διάρκεια της ιστορικής πορείας της ανθρωπότητας.

Εργασία: Η συστηματική σωματική ή πνευματική προσπάθεια που αποβλέπει στη δημιουργία υλικών, πνευματικών και ηθικών αγαθών, με τα οποία ο άνθρωπος ικανοποιεί τις διαφορές ανάγκες του.

Ευγονική (ή ευγονισμός) (< ευ + γόνος): Η παρέμβαση μέσω της επιστήμης με στόχο να γεννιούνται παιδιά από κάθε άποψη άψογα και την παρεμπόδιση γέννησης παιδιών με σωματικά, διανοητικά ή ψυχικά ελαττώματα.

Ευδαιμονισμός: α) Η φιλοσοφική θεωρία που θέτει ως σκοπό του ανθρώπου την κατάκτηση της ευτυχίας.

β) Η αντίληψη σύμφωνα με την οποία τα πάντα υποτάσσονται στην απόκτηση της ευφάρειας.

Ευθύνη: Η υποχρέωση του ανθρώπου, που απορρέει από την ηθική και το νόμο, να λογοδοτεί για τις πράξεις του.

Ευνομία (< ευ + νόμος): Η ύπαρξη σωστών νόμων και η εφαρμογή τους από το κράτος και τους πολίτες.

Ευτυχία (< ευ + τύχη): Η ψυχική αγαλλίαση που οφείλεται στην εκπλήρωση των επιθυμιών και στόχων του ανθρώπου στον ηθικό-πνευματικό και υλικό τομέα.

Ηθική (< ἠθος < εθίζω): Οι αρχές με βάση τις οποίες I) ρυθμίζουμε τη δημόσια και ιδιωτική μας συμπεριφορά, II) οδηγούμαστε στις επιλογές μας.

Θέληση: Η επίμονη και συστηματική καταβολή σωματικών, ψυχικών και διανοητικών δυνάμεων για την επίτευξη ενός σκοπού.

Θεσμός (< τίθημι): Θεμελιώδης κανόνας εθιμικός ή καθιερωμένος με νόμο, που έχει γενική ισχύ σε μία κοινωνία.

Θεωρία (< θεωρώ [= παρατηρώ επισταμένα]): Σύστημα γενικευμένης γνώσης για τη φύση, τον άνθρωπο και την κοινωνία για την ερμηνεία της πραγματικότητας, ανεξάρτητα από τη δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής.

Ιδανικό (< ιδείν): Αυτό που θεωρείται τέλειο, υποδειγματικό, και προβαλλόμενο ως πρότυπο στην ανθρώπινη συνείδηση γίνεται ο απώτατος σκοπός των προσπαθειών του ανθρώπου.

Καθήκον: Ό,τι επιβάλλεται στον άνθρωπο από το γραπτό ή άγραφο νόμο.

Καταναλωτισμός: Η αντίληψη σύμφωνα με την οποία η ευτυχία ταυτίζεται με την ευμάρεια που εξασφαλίζει η καταναλωτική κοινωνία.

Κατεστημένο (< καθίσταμαι. Αυτολεξεί μετάφραση του αγγλικού establishment): Άτομα ή ομάδες ατόμων που συγκροτούν την κυρίαρχη τάξη μιας κοινωνίας στον οικονομικό, πολιτικό, ιδεολογικό, ηθικό τομέα και επιβάλλουν με το κύρος τους τις απόψεις τους.

Κοινή γνώμη: Η συνισταμένη των απόψεων ενός κοινωνικού συνόλου πάνω σε θέματα που το αφορούν και επηρεάζουν τα μέλη του.

Κοινωνία (< κοινωνός [= συμμετοχός]): Σύνολο ατόμων που συμβιώνουν σ' ένα χώρο και αποτελούν μια οργανική ενότητα.

Κράτος: Η νομική υπόσταση μιας χώρας με τους θεσμούς και τα όργανα εξουσίας της.

Κρίση του πολιτισμού: Η άρση της ισορροπίας που πρέπει να θέπει την ανθρώπινη δημιουργία μεταξύ των ηθικών-πνευματικών και υλικών αγαθών σε βάρος των πρώτων.

Λαϊκισμός: α) Η τάση υπεραπλοώσεως και ισοπέδωσης που γίνεται στο όνομα του λαού χωρίς όμως τη συμμετοχή του.

β) Η άρνηση της λαϊκότητας δια της διαρκούς επίκλησης του λαού.

Λαός: α) Το σύνολο των κατοίκων μιας χώρας.

β) Οι κατώτερες κοινωνικά και οικονομικά τάξεις.

Μαζοποίηση: α) Η μετατροπή ενός συνόλου σε μάζα.

β) Η απώλεια της ταυτότητας των μελών που απαρτίζουν ένα σύνολο και η μετατροπή τους σε άβουλα ανθρωπάκια.

γ) Η έκπτωση της προσωπικότητας και η μετατροπή του ατόμου σε άμορφο μέλος μάζας ανθρώπων χωρίς ταυτότητα.

Μέθοδος (< μετα + οδός): Ο τρόπος επίτευξης ενός στόχου που βασίζεται σε συγκεκριμένο σχέδιο.

Μόρφωση (< μορφώ): Η αρμονική ανάπτυξη της ψυχής και του πνεύματος με κατάλληλη αγωγή.

Νόμος (< νέμω): Κανόνας δικαίου που θέτει η πολιτεία γραπτά και ρυθμίζει υποχρεωτικά τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους καθώς και τις σχέσεις τους προς την οργανωμένη πολιτεία και αντίστροφα.

Νομοτέλεια (< νόμος + τέλος): Η αναγκαία και σταθερή σχέση μεταξύ αιτίου και αιτιατού.

Οικογένεια (< οίκος + γένος): Ομάδα ανθρώπων που συνδέονται με φυσικούς δεσμούς.

Οικολογία: Η αρμονική συμβίωση και ανάπτυξη όλων των έμψυχων και άψυχων όντων πάνω στη γη. Η αρμονική σχέση του ανθρώπου με τη φύση.

Οικονομία (< οίκος + νέμω): Το σύνολο των ενεργειών των μελών μιας κοινωνίας, για την απόκτηση και τη σωστή χρήση υλικών αγαθών, με τα οποία ο άνθρωπος ικανοποιεί τις καθημερινές και μακροπρόθεσμες ανάγκες του.

Ολοκληρωτισμός: Η υπαγωγή ολόκληρης της κοινωνίας σε μόνιμο κυβερνητικό-κρατικό έλεγχο τόσο των πράξεων όσο και των σκέψεων ατομικά και συλλογικά.

Ομόνοια (< ομός + νους): Η σύμπνοια, η αλληλοκατανόηση, η αμοιβαιότητα αισθημάτων και διαθέσεων μεταξύ των μελών μιας κοινωνικής ομάδας.

Οργάνωση: Η σωστή τοποθέτηση των μελών ενός συνόλου και ορθή ρύθμιση των λειτουργιών του.

Παιδεία: Σύστημα αγωγής που με την παροχή γνώσεων συμβάλλει στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, του εξασφαλίζει επίσης τα γνωστικά εφόδια που χρειάζεται για την εκπλήρωση των ιδιωτικών και δημόσιων καθηκόντων του.

Παράδοση: Σύνολο πολιτιστικών στοιχείων και αξιών του παρελθόντος που μεταβιβάζονται βιωματικά από γενιά σε γενιά και επιβιώνουν στο παρόν.

Πατερναλισμός (< λατ. pater): Η ποδηγέτηση της κοινωνίας από τους έχοντες την εξουσία με πρόσχημα την προστασία των (θεωρούμενων ανώριμων) πολιτών.

Πατριδα: Ο τόπος που γεννιούνται και ζουν άνθρωποι με κοινή καταγωγή και ιστορία.

Περιβάλλον: Οι φυσικές, κοινωνικές, πολιτιστικές συνθήκες μέσα στις οποίες διαμορφώνεται ένας άνθρωπος, ένα κοινωνικό σύνολο.

Πληροφορική: Η επιστήμη που ασχολείται με τη συλλογή, επεξεργασία, ανάλυση, αξιολόγηση και μετάδοση των πληροφοριών οι οποίες διέρχονται μέσω των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Πλουραλισμός (< λατ. plouralis): Η αποδοχή της πολυφωνίας σε όλα τα επίπεδα της ζωής και κυρίως στην πολιτική οργάνωση.

Ποιότητα ζωής: Ο συνδυασμός των υλικών, πνευματικών και κοινωνικών αγαθών που επιτρέπουν την άνετη ζωή με βάση τα κριτήρια κάθε εποχής.

Πόλεμος: Η χρησιμοποίηση ένοπλης βίας για την επίλυση των διαφορών μεταξύ οργανωμένων ομάδων ή κρατών.

Πολιτεία (< πόλις): Η συγκροτημένη νομικά κοινωνία.

Πολιτική: Η μέθοδος διακυβέρνησης της εξουσίας από οργανωμένες ομάδες, ο τρόπος διακυβέρνησης και ο διεθνής προσανατολισμός μιας χώρας.

Πολιτικοποίηση: Η συνειδητοποίηση της ανάγκης για συμμετοχή στα κοινά και η ενεργός συμμετοχή σ' αυτά.

Πολιτισμός: Το σύνολο των επιτευγμάτων του ανθρώπου στον υλικό και ηθικό-πνευματικό τομέα που έγιναν στην ιστορική πορεία της ανθρωπότητας καθώς και η υπερχρονική αντικειμενική κρίση τους.

Πράξη: Το σύνολο των δραστηριοτήτων του ανθρώπου που αποβλέπουν στη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την ύπαρξη της κοινωνίας.

Πρόοδος: Η διαρκής συστηματική μετάβαση προς μία τελειότερη κατάσταση.

Προπαγάνδα: Η συστηματική διάδοση των αρχών, ιδεών και απόψεων ενός φορέα με στόχο την επιβολή τους στην κοινωνία.

Πρότυπο: Αυτό που θεωρούμε υπόδειγμα και τείνουμε προς τη μίμησή του.

Συμφέρον: Οτιδήποτε ωφελεί και ανυψώνει το επίπεδο της ζωής στον υλικό, πνευματικό ή ηθικό τομέα.

Συνείδηση (< σύνοιδα): α) Η ικανότητα του ανθρώπινου πνεύματος να διατυπώνει κρίσεις για την ηθική αξία των ατομικών πράξεων.

β) Η βαθιά γνώση ενός αντικειμένου ή έννοιας.

Σωφροσύνη (< σώφρων) (ή φρόνηση): Η δυνατότητα να σκέπτεται και να δρα κανείς με βάση τη λογική και τους κοινά αποδεκτούς ηθικούς κανόνες.

Τέχνη (< τίκτω): Η ικανότητα δημιουργίας έργων που προκαλούν αισθητική απόλαυση και συνιστούν την έκφραση και ερμηνεία του ωραίου.

Τεχνική: Η πρακτική εφαρμογή των γνώσεων, οι μέθοδοι και τα τεχνικά μέσα που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή ενός αντικειμένου.

Τέχνημα: Κάθε αντικείμενο που κατασκευάζεται από τον άνθρωπο και έχει αναγνωρισμένη χρησιμότητα.

Τεχνολογία: Το σύνολο των γνώσεων, των μέσων και των ικανοτήτων του ανθρώπου με τα οποία δημιουργεί τεχνήματα.

Τόλμη: Ψυχική δύναμη που δηλώνει γενναιότητα και πνεύμα ηρωισμού.

Τουρισμός: Η μετακίνηση ανθρώπων από μία περιοχή σε άλλη για περιήγηση και ψυχαγωγία.

Τύπος: Η μαζική αναπαραγωγή γραπτών κειμένων με στόχο την ενημέρωση.

Υγεία: Η φυσιολογική λειτουργία του σώματος και του πνεύματος.

Υπευθυνότητα: Η επίγνωση των ευθυνών και η συνειδητοποίηση της ευθύνης.

Φιλία: Ψυχικός δεσμός μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων, που δημιουργείται και αναπτύσσεται ελεύθερα και στηρίζεται στην ανιδιοτέλεια, τη βαθιά αλληλοεκτίμηση και αμοιβαία αφοσίωση.

Φρόνημα (< φρονώ): Το σύνολο των πεποιθήσεων ενός ανθρώπου.

Ωραίο (< ώρα): Ό,τι συγκινεί αισθητικά τον άνθρωπο και του δημιουργεί ευχαρίστηση.

Ωφελιμισμός: Φιλοσοφική θεωρία που προβαδίζει πως αγαθό είναι ό,τι ωφελεί τον άνθρωπο.

Πηγές:

1. UNESCO. Λεξικό κοινωνικών όρων.
2. Γ. Χασιώτη: Το λεξικό των -ισμών (εκδόσεις Επικαιρότητα).
3. Σύντομο κοινωνικοπολιτικό λεξικό (εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή).
4. Αρ. Ματακιά: Λεξικό εννοιών (εκδόσεις Πελεκάνος).
5. Δ. Διαμαντόπουλου: Λεξικό βασικών εννοιών (εκδόσεις Πατάκη).
6. Χρ. Ρώμα: Λεξικό εννοιών (εκδόσεις Επικαιρότητα).
7. Σωκρ. Γκίκα: Νέο Φιλοσοφικό λεξικό (εκδόσεις Σαββάλα).
8. Σωκρ. Γκίκα: Λεξικό ιδεών και ιδεολογιών (εκδόσεις Επικαιρότητα)
9. Ζ. Πολιτζερ: Φιλοσοφικό λεξικό (εκδόσεις Αναγνωστίδη).
10. Γ. Μπαμπινιώτη: Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας.
11. Λεξικό της κοινής νεοελληνικής του Ιδρύματος Μαν. Τριανταφυλλίδη (ΑΠΘ)
12. Μείζον Ελληνικό Λεξικό (έκδοση Τεγόπουλου-Φυτράκη, επιμέλεια Μαρ. Μανδαλά)